

Niriş-Szásznyíres település-, népiség-, népesedés- és helynév- történeti viszonyai a XIII—XX. században.

(Második közlemény.)

VI.

A történeti és jelenkori anyag összegyűjtése előbb idézett tanulmányaimban kifejtett alapelvek szerint történt. A helynevek feldolgozása során nemcsak a tő-helynevet, de annak származékait is felvettem. Figyelemmel volt a gyűjtő a helynevek magyar alakja mellett a rumén alakokra is; ezt ahol lehetett, a magyar helynév után adom.⁸² A magyar helynév után []-ben álló szám a helynévtérképen szereplő szám, a ()-ben álló jelzés a területen folyó gazdálkodásra vonatkozik.⁸³ A *-os sorszámú helyneveket a helyszíni gyűjtés ma is élőknek bizonyítja.

⁸² A rumén helyneveket és a magyarokat is nyomdatechnikai okokból csak nagyolt átírásban közlöm. A külön rumén hangok jelzésére használt jelek a következők: ə = rumén köznyelvi ä, ! = î. Egyebekben az összes helyneveket fonetikusán közlöm; a különleges jelzéseket a rumén családnevek esetében is alkalmaztam.

⁸³ Rövidítéseim: á = árok, e = erdő, gyü = gyümölcsös, k = kaszáló, ko = kopárterület, kt = kert, kev = kevés, l = legelő, ma = malom, n. h. = nevű (nevezetű) hely, o, old. = oldal, p = patak, pu = puszta, r = rét, sz = szántó föld, szö = szőlő, te = temető, tktl = terméketlen, HNtDolg = Hely- és Népiségtörténeti Dolgozatok. — MNy = Magyar Nyelv. — Nyr = Magyar Nyelvőr. — NytSz = Magyar Nyelvtörténeti Szótár. — MTsz = Magyar Tájsszótár. — EtSzt = Magyar Etymologiai Szótár. — A felhasznált forrásokat a gyűjtemény végén összesítve, évszamos felsorolásban közlöm. — Az oklevél-szövegekben ()-be tett rész saját betoldásom. Az oklevélszövegeket lehetőleg betűszerinti lejegyzésben adom.

1. **Akasztódomb alatt** (sz.) 1784: Felső v. Sz. Margita felől való Fordulón: Az *Akasztó Domb alatt* (sz.) (szomszédja) egy felől a' puszta ódal. — A mai *Akasztófadomb* [87] alatt elnyúló területre vonatkozó helynév.

2.* **Akasztófa domb** [87] (ko. tkln.) — r. *Gyálu Akasztéjilor*. — Nevét kétségtelenül egykori kivégző-hely volta miatt kapta. Az *Akasztófadomb, Törvényfa* stb.-féle helynevek Erdély-szerte közönségesek. Vö. Roska Márton: *Néprajzi feladatok Erdélyben* II. kiadás, 28. — Szabó T. Attila: *Adatok* II.; MNy. XXVIII (1932), 61 és kéziratossal gyűjteménnyel.

3. **Aknás**. 1746: az *Aknásban* való sz. 1784: Az *Aknásba* a' Kementze megett (sz.); alább: az *Aknásba* a' Nagy Csorgonál (sz.), Az *Aknásba* a Bükk alatt (sz.), Az *Aknásba* a' Száraz-tó alatt (k.) egy felől (szomszédja) az e. — Az *Aknásvögy* düllő [48] rövidebb neve.

4. **Aknás birce**. 1784: Az *Aknás Birczín* (sz.) (szomszédja) egy felől az e. — Valószínűleg a mai *Aknásdomb* [62] helynév jelzette területtel azonos határrészre vonatkozó helynév lehetett.

5. **Aknás bükke**. 1784: Az *Aknás Bükkin* (k.). — Az *Aknáspatak* [59] környékén levő erdőségre vonatkozó helynév lehetett.

6.* **Aknásdombja**. [62] (sz.) — r. *Dímbu Oknásuluj*. — Az *Aknás* határrész hegyes részére vonatkozó helynév.

7. **Aknás ellenében** (sz.). 1754: Felső Forduló: Az *Aknás ellenében* (szomszédja) Dél felől a Bándó pataka, Ejszakrol az ország uttya... — Az *Aknás dombjával* szemközt, a Bándó patak [214] mellett elterülő határrész neve.

8. **Aknás előtt**. 1741: Felső forduló: *Aknás előtt* (sz.) 1754: így! 1808: az Felső Fordulóra az *Aknás elöt* való helyen (k.) (szomszédja)... egyfelől a' Bándó Patakja... — Az *Aknás dombja* [62] alatt elterülő hely neve volt.

9.* **Aknáspatak**. [59] (p.) — r. *Pərəul Oknásuluj*. 1871 körül *Aknás pataka*. — Az *Aknás* nevű határrészen át a Bándó patakba [214] folyó kis patak neve.

10. **Aknásrétye** (k.). 1784: Az *Aknás Rétyibe* (k.). — Az *Aknásvögy* düllőben [48] vagy az *Aknáspatak* [59] mellékén levő k. vagy r. neve.

11. **Aknásrév**. 1784: A' Felső v. Sz. Margita felől való Fordulón: Az *Aknás Révnél* (sz.) ab *Una* a' Bándó Pataka; alább: Az *Aknás Révinél* (sz.) — A *Cifrahíd* [126] környékén valami átkelőhely neve lehetett.

12.* **Aknásszája**. [49] (k., sz.). — r. *Gurá Oknásuluj*. — Az *Aknáspatak* [59] torkolatánál elterülő hely neve; a patak völgyének kezdetét, *szájá*-t jelöli. A rumén név a magyar szó szerinti fordítása (r. *gurá* „száj”).

13.* **Aknásúttya** [119] (út) — r. *Drumu lá Oknás*. — Az *Aknáspatak* [59] mellett vezető út neve.

14.* **Aknásvögy düllő** [48] (sz., kev. e, k.). — r. *Lá Oknás*. 1898 körül: *Ognás*. — Az *Aknáspatak* környékére vonatkozó helynév.

15. **Aknásvölgye**. 1864: *Aknás völgye* (egykor sóaknák). 1871 körül: *Aknásvölgy* (sz, k, l, ko. old, á) — Az *Aknáspatak* [59] völgyére vonatkozó helynév; az előbbi helynévvel azonos területet jelöl.

16. **Alap**. Minden közelebbi meghatározás nélkül 1731-ben említik; talán csak elírás.

17.* **Alsóerdő** [221] (e) — *Pədurējá lá Buzábik*. — A *Buzabükk* [219] erdő alsó felének neve a *Szilágy* düllő [115] alsó részében és a *Fürrészárka* [103] táján.

18. **Alsókölesmező** (sz.). 1825: A' Kis Malomnál az *also Köles mező* az utonn alól (sz.). — A mai *Kölesmező* [104] alsó, a *Désre vezető* régi úton [65] alól a *Bándó patakig* [214] terjedő részének neve.

19. **Alsópusztá.** 1784: A' Felső v. Sz: Margita felől való Fordulón: Az Also Pusztán v. Pusztába (k., sz.). — Valahol a Marghita—Szentmargita fele eső részen, valószínűleg elpusztult szőlőhelyre vonatkozó helynév lehetett.

20.* **Alsószoras** (sz.) [74] — r. *Sztrmturá gyé zsz.* — A rumén helynév lehet a magyar fordítása, de önálló alkotás is.

Alványok l. *Aloványok*.

21. **András bíró földje** (sz.). 1733: A Felső Fordulóban: *András Biro földje* n. h.-ben (sz.). — A Bándópatak [214] jobb partján, közelebből meg nem határozható helyre vonatkozó név.

22. **Antal** (e). 1784: Az *Antal* n. Tilalmas e.... a' Meridie a' Szent Benedeki határ s nagyobb részt ugyan a' Sz. Benedeki Kuntynit és Dumbráva n. Tilalmas e. 1825: Az *Antal* n. e. — Az erdő neve család- vagy személynevet őriz.

23. **Antoni sikátor.** 1784: az *Antoni* nevezetű s mezőre kijáró *sikátor*. — A belsőség II. térképén a 116. és 127. telek között elvezető utcácska egykorú neve.

24.* **Aranykút** [56] (kút). — Valószínűleg jó vizéről nevezték el így.

25. **Aszal erdő.** 1784-ben közelebbi meghatározás nélkül említi Kádár (V, 277); az általa használt forrásban magam nem akadtam rá e névre. Talán az *Antal* helynév elírása vagy sajtóhiba útján került bele e név az idézett forrásba.

26. **Aloványok.** 1731: *Aloványok*. 1784: Az Alsó vagy Czoptelke felől való Fordulóban: Az *Alványok*ba (sz.); alább: A' *Zaloványok* (!) felett (sz.). — A helynév eredetibb alakja az 1784-es adatokból következtethető *Aszalványok* lehetett.

27.* **Árkok közze** [38] (sz.) — r. *Intre völcsejé*. — A Coptelki patak [154] és a Belivárpatak [134] *árka közé* eső terület neve.

28. **Árkosi gödre** (sz., k.). 1784: Felső v. Sz: Margita felől való Fordulón: Az *Árkosi Gödribe* (sz.); alább: Az *Árkosi Gödre* iránt (k.). — A Bándó patak [214] jobb partján valamelyik talajmélyedés neve lehetett. A helynév az 1754-től napjainkig kimutatható *Árkosi* családnevet tartotta fenn.

29.* **Bálint gödre** [85] (k., pu.) — r. *Groapá Bálintuluj*. — A helynév máig is élő *Bálint* család (1830) nevét őrizte meg.

30. **Bálványos pataka** (p.). Egy oklevélkivonatban szerepel a név; latinból való fordítás-e nem tudom. Kétségtelenül a Bándó patak [214] előbbi neve.

31. **Bálványosvárajára menő út.** 1871: *B—Wáraljára menő út*. — A *Várajára vezető* vagy *Várajjai út* [140] alakváltozata; feltétlenül hivatalos elnevezés, mert a nép csak *Várajjai út*-at mond.

32.* **Bándó patak** [214] (p.). Előtagját *Bántó* alakban is használják; másik neve: *Sóspatak*. 1754: *Bándó-pataka* és *Bándó pataka*. 1784: *Bándó-patak* és a' *Bándó Pataka* árka. 1787: *Bándó Pataka*. 1794: *Bándó Pataka*. 1871: *Bántó patak* (v. pataka) és *Bándó patak*. 1808: *Bando Patakja*. 1825: A' *Bántó patak*on lévő székes malom. 1839: Dieses Dorf liegt im Samoscher Hauptfluss-gebieth in seinem Filialgebieth des Baches *Bando patak*.⁸⁴ 1898 körül: *Bándó* vagy *Bántó patak*. — A falun keresztül nagyon mély mederben folyó patak neve. — A Sóspatak névváltozat magyarázataként álljanak itt a következő sorok: „a Banto (!) patak, melyet a szásznyiresiek *Sóspatak*-nak (oláhul Valye csea szeratá) hívnak, [a Bálványosváralja felé vezető úttól jobbra] egy fehéren csillámló sziklatömb alját mossa, mely megyénk sórétegeinek egyik szabadon kiálló orma.“ („Szoln. Dob. Mon.“ V. 271.).

⁸⁴ Lenk Ignác: *Siebenbürgens ..... Lexikon*, Wien, 1839.

33.* **Becániratvány** [197] (k.). — r. *Lázu Iuj Bécán*. — A név előtagja rumén eredetű család- vagy gúnynév lehet, bár ilyen család nem mutatható ki.

34.* **Becántó** (tó) [196]. — r. *Təul Bécánuluj*. — A Becán-iratvány [197] környékén levő tó neve.

35. **Bellevárú**. 1812: *Belevár rüh*. — A Belivár patak [134] valamelyik részének környékét illethették e névvel. Kádár (V, 277) az adatot megkérdőjelezve *rét*-nek értelmezi. Ez téves, mert az utótag (rű) a *rév* — *ré* — *rő* — *rű* szócsaládban egész szabályos fejlemény az ómagyar *reü* illetőleg *reu* alakból.

36.* **Belivár árka** [16] (á.). A Belivár patak [134] környékén levő időszakos vízfolyás neve.

37.* **Belivár düllő** [130] (sz., k., e.) — r. *Bélivára*. 1898 körül *Beluarü*. — 1731: *Bellivár*. 1758: Koristej és *Belevár* nevezetű erdők is... tilalomban tartattak és tartatik (!). 1784: A' *Belivárba* az édes Dombok előtt (k.); alább: A' *Belivár* előtt az Árok (v. Árkok) között⁸⁵; A' *Belivárba* (sz.). 1864: *Belivár* vagy *Berlavár*⁸⁶ (hagyomány szerint várhely). 1871 körül: *Belivár düllő* (e., k., sz., l., á., út). — „Szoln. Dob. Mon.”-nak az a vélekedése (V, 271), hogy a rómaiakkal kezdődő és az Árpádkorban is folytatott szásznyíresi sóbányászat védelmére emelhettek a Sűjettvár határrészben egy várat és hogy esetleg a Belivár (Béla-vár), mely állítólag téglányalakú földvár lehetett, szintén ebből az időből való, vélekedésnél alig több. „Mondják (!) azt is — írja tovább —, hogy IV. Béla idejében épült volna s éppen akkor, midőn Béla, mint ifjú király megyénkben tartózkodott“. A helynév mai alakjában kétségtelenül magyar (a rumén alak világosan magyarból való átvétel!), de nem lehetetlen, hogy előtagjában a szláv *běli*, *candidus*, *albus* szó rejtőzik.

38.* **Belivár higgya** [9] (híd) — r. *Podu Bélivári*. 1825: A *bélivár hídjánál* (k.). 1784: A' *Belivár Hidjánál* (sz., k.). — A Belivárban lévő híd neve.

39.* **Belivár patak** [134] (p.). 1871 körül: *Belivár pataka*. — A Belivár düllőben [130] folyó patak neve.

40.* **Belivár réttye** [209] (k., sz.) — r. *Rətu Bélivári*. 1784: A' *Belivár Réttyibe* (sz.). — A Belivár-patak [134] környékén elterülő határrész neve.

41.* **Belivári út** [118] (út) — r. *Drumu lá Bélivára*. — A Belivár düllőben [130] vezető út neve.

Berlavár l. Belivár düllő.

Bergej l. Béргеj.

42. **Bergej alatt**. 1784: A' *Bergej alatt* (sz.). — A hegyes *Béргеj* [18] alatt elterülő határrészre vonatkozó helynév.

43. **Bérc**. 1784: Szoros út közt és a' Füstös Irotványa mellett a' *Bérczen* ...egy darab cseplesz Tölgyes e., ab oriente a' Szoros út... ab Occidente a' Pogyerej n... Tiltott e. — A Kontrásiratvány [220] környékén fekvő magasabb hegyrész neve volt; közelebről nem lehet meghatározni.

44.* **Béргеj** [18] (pu., sz., k.). — r. *Bérgéj*. 1731: *Bergely*. 1784: Felső v. Sz. Margita felől való fordulón: A' *Béргеj* oldalba (k.); A' *Béргеjbe*. 1864: *Bérger* (kopár hegy; a hagyomány szerint a régi szász lakosok nevezték el). — Talán a német *Berg*, *mons*' szóval összefüggő helynév; ebben az esetben valóban a falu régi szász lakóseitől származik.

45. **Béргеjoldal**. 1784: A' *Béргеj oldalba* (sz.); alább: A' *Bergej odalba* (sz.). — A hegyes *Béргеj* [18]-nek a falu felé eső oldalát nevezhették így.

46. **Béргеj-tető**. 1784: A' *Béргеj tetőn* (sz.). — A *Béргеj* [18] legmagasabb részeinek neve lehetett.

⁸⁵ L. *Árkok közze* címszó alatt is!

⁸⁶ Ez az alak csak tudálékos származék lehet; egyetlen történeti adat sem igazolja.

47*. **Bírcek** [178] (e., sz.). — r. *Lá Birc*. — A helynév az itteni nyelvjárás i-zését tükrözi.

48. **Biró András oldala**. 1784: *Biró András oldal* az oltoványos (alma, körtve gyümölcsös) és tilalmas erdő. 1784: Az Alsó v. Czoptelke felől való fordulóban: A' *Biro András oldalában* lévő Láb (sz.). 1787: Az alsó vagy Czoptelke felől való Fordulóba: A *Biro András oldalában* lévő Láb (sz.). (szomszédja) ab oriente A pusztá oldal (sz.). 1825: az also Forduloba: A *Biro András oldalába* lévő láb (sz.). — Valószínűbb az előbb közölt *András bíró földje* alakból, hogy a helynév nem család-, hanem foglalkozásnevet őrzött meg, hisz Bíró családnevet e faluból nem tudok kimutatni.

49*. **Biró rét** [159] (sz.) — r. *Birorét*. 1731: *Biró réti*. 1784: Az alsó vagy Czoptelke felől való Fordulóban: A' Kerek Domban a' *Biro Réten* (sz.); alább: A' *Biro Réthe* (sz., k.); alább A' *Biro Retbe* [Irotvány]. 1802: A Felső Forduloban: A *Biro Retnél* az alsó labban (sz.) A *Biro Rétnél* a Felső láb (sz.). A Felső fordulóban Czoptelke felé: A *Biro Retben* (sz.). 1825: az also Forduloba: A' *Biro retbe* lévő (sz.). 1864: *Biro rét*. — Talán eredetileg a falusbíróssággal járó *rét* lehetett.

50. **Bokor alatt** (sz.). 1784: Az Alsó vagy Czoptelke felől való Fordulóban: a' *Biro Réthe* a' *Bokor alatt* (sz.). — A *Biró-rét* [159] környékén lévő cseplesz-erdő alatti terület neve lehetett.

51. **Bondic**. 1643: in Plaga inferiore: Est Jugerum unum in extirpamentum *Bonditz*. — A helynév írtáshelyre vonatkozik; megfejteni nem tudom.

52. **Bongord alatt**. 1784: Az Alsó vagy Czoptelke felől való Fordulóba: A' *Bongord alatt* (sz.). — A helynév előtagja az itteni százság emléke. Nemrég kimutattam (MNY. XXX, 165 és HntDolg. I. sz. 7.), hogy az erdélyi magyar *bongor* tájszó és ennek összes változatai (*bongort* — *bongord* — *bongur* — *bungur*) valóban az erdélyi szász *bangert* — *bongert* „meist offener, mit obstbäumen besetzer garten ausserhalb der gemeinde auf dem felde oder unterhalb der weingarten“ átvételeként tekinthetők. Vö. még Horger A., MNY. X, 192. és FtSz. I, 470. — Mint Imecs Márton szíves közlése révén tudom, Székelykeresztúron (Údvarhely m.) az öregebb rendű emberek használják még a *bongord* (jelzős alakban: *bongordos*) szót, amely itt ritkásan bokros területet jelent. Ezt a jelentést már Horger is ismerte (I. h.), de kétségtelen, hogy ez másodlagos jelentés-fejlődés eredménye. E köznévi helynévi szerepére vonatkozólag az ugyane megyében fekvő Rusz—Felsőoroszfalu, Malin—Málom, Reteag—Retteg és Ius—Újös községből idézhetünk adatokat („Szoln. Dob. Mon.“ V, 120, 322, 380, 532). Megjegyzendő, hogy a falunkhoz közeleső Decea—Magyardécsén ma is *bongord*-nak nevezik a gyümölcsösöt (Heiszman József szóbeli közlése); a vizsgált faluban a köznévi jelentését már nem tudják.

53. **Bongordok**. 1784: Az Alsó vagy Czoptelke felől való Fordulóban: A' *Bongordokba* ab una a' Vár úttya. — A gyümölcsös kertek neve lehetett; a helynév a Kertek megett a *Bongortok* ajjába [174] helynévben még ma is él.

54. **Bongordok alatt**. 1784: A' *Bongordok alatt* (k.). — A gyümölcsösök alatti kaszálók neve.

55. **Bongordok felett** (k.) 1784-ben a gyümölcsösök feletti k.-ra vonatkozott.

56. **Bongordokra vezető sikátor**. A *Kertek megett a Bongortok ajjába* [174] határrészbe vezető sikátor lehetett. A Tkv.-ben (1871 körül) szereplő bejegyzés szerint északról délre a *Holdok* (!) dűllöbe vezet; ez a helymeghatározás nagyjában ugyanaz.

57. **Bongort**. (gyü.) 1615: *Bongort* (gyü.) 1622: *Bondur* (! *Bongur*?) (irt.) 1784: Felső v. Sz: Margita felől való Fordulón: A' *Bongordba* (k.). — Vagy a *Mátyás-bongort* [181] vagy a *Kertek alatt a Bongortok ajjába* [174] által jelzett területre vonatkozó helynév volt. A helynév származására vonatkozó-

lag l. előbbi fejtegetéseimet! L. még *Kirszte Vaszi bongorgya* és *Mátyás-bongord* címszó alatt!

Bongortok ajjába l. Kertek megett a Bongortok ajjába.

58*. **Boriska gödre** [106] (sz., k.). — A helynév előtagjában kétségtelenül női személynévet őriz.

59.* **Borsódomb** [179] (sz.) — r. *Borsodimb*. 1898 körül: *Borsodimb*. — 1731: *Borsódomb*. 1784; Az Alsó vagy Czoptelke felől való Fordulóban; A' *Borsó Domban* (sz.); alább: A' *Borsódonba* (! sz.), A' *Borsodomnál* (l.k.). — Valószínűleg kezdetben csak borsó-féléket (bükköny) természetettek itt és innen származik neve. A rumén helynév a magyar átvétele.

60.* **Borsósgödre** [50] (sz.) — r. *Groapă lui Borsos*. — A történeti forrásokban először 1787-ben szereplő *Borsos* család ma is tíz egynehány felnőtt taggal szaporítja a falu lakóságát. A rumén helynév a magyar szószerinti fordítása.

61. **Borozdákön** (sz.) 1784: Felső v. Sz: Margita felől való Fordulón: A *Borozdákön* (sz.). — Közelebbről helyrajzilag meg nem határozható helynév; a terület valahol a Bándó patak [214] jobb oldalán feküdt.

62. **Borzjuk alatt**. 1746: *borz lyuk alatt*. — Közelebbről helyrajzilag nem helyezhető el.

63. **Bódi gazza**. 1784: Az Alsó vagy Czoptelke felől való Fordulón... A' *Bódi Gazzán*... egy felöll a' Gaz. — Valahol a Bándópatak [214] bal partján bokros vagy bokorból írtott területre vonatkozó helynév előtagja a *Boldizsár* < egyh. latin *Balt(h)asar*, *Balt(h)assar* személynév kicsinyítő *Boldi* > *Bódi* alakját tartotta fenn (Vö. EtSz. I., 459.).

64. **Bódi gazza alatt** (k.) 1784: A' *Bodi Gazza* alatt (k.) ... ab una a' *Porgolát Kert*. — Az előbbi helynév-jelzette terület alatt fekvő határrész neve.

65. **Bódi gazza teteje**. 1784: A' *Bodi Gazza tetején* (k.). — Az — úgy látszik — hegyes fekvésű Bódi gazza legmagasabb részére vonatkozó helynév.

66.* **Bórta** [15] (kút). — r. *Lá Bortá*. — Legjobb kút a faluban. A helynév köznévi alakban is ismert rumén kölesönszó. [r. *bortă* 'loch' > m. *bortá*, odvas v. kivájt fatörzzsel bélelt és kövel fődött mezei kút (Vö. MTsz. és EtSz I, 495)]. Helynévi alakban a következő helyekről ismeretes: Lemniu—Lemény. 1770; *Borte* („Szoln. Dob. Mon.“ V, 51). Cernuc—Csernek. 1775: *Gyin szusz gye Borte* (sz) (Sombori es. lvt. Cluj-Kolozsvári ref. koll. lvt.), Chendru—Magyarszarvaskend. 1864: *Borte* („Szoln. Dob. Mon.“ VI, 289). Beneding—Szentbenedek. 1898: *Borta* (I. h. 325). Bebeni—Aranymező. 1898; Csurgo-de la *Borte* (I. h. II, 55). Bretea—Magyarberéte. 1932: *Borta* [(forrás) Gáspár Zoltán közlése]. Cubleş—Oláhköblös. 1770 körül: La *Bortá* Szaka (k) (EM. „Kolozs vm.-i fölmérésí táblázatok“). Ez utóbbi adat kivételével az előbbi adatok mind Someş—Szolnok Doboka megyéből valók. Sălaj—Szilágy megyéből való a következő: Sâplac—Szamoszéplak. 1762; La *Borta*. (EM. Gr. Gyulay J. transmissionálisa). Alighanem idevonható a szilágy megyei Sárbi—Kraszna (?) tótfaluból ismert *F?tmá Bortyi*-nak olvasható helynévalak. Vö. *Caiba Vazul: Szilágy vm. román népe*. Bécs, 1918. 50.

67.* **Bórta** [157] (kút) — r. *Lá Bortá*. — A határban fekvő forrás neve.

68.* **Bórta** [165] (kút) — r. *Lá Bortá*. — A falu belső területén levő kút neve (L. előbb!).

69.* **Budai híggya** [8] (híd). — r. *Podu lui Budiuc*. — A Bálványosvárálja felé vezető országútnak a Bándó patakon [214] átvezető hídja. A híd a *Budai Grigor telke*⁸⁷ mellett vezet el; innen kapta nevét.

70.* **Búzabükk árka** [64] (á.) — r. *Pârâu lui Buzábük*. — A Búzabükk

⁸⁷ L. az I. belsőség-térképen 11. sz. alatt!

düllőben [63] lévő időszakos vízfolyás neve. A rumén név nyilvánvalóan a magyar származéka, bár a képzés kissé szokatlan, hisz *Perəul Buzábükuluj* alakot várnánk; a rumének úgy látszik, személynévnek érezték a magyar helynevet.

71.* **Búzabükk düllő** [63] (k., sz., e.)— 1784: *Buza Bükk* (sz.); alább: a' *Buza Bükkön* a' Lábok mellett (k). — r. *Buzábik*, 1864: *Búzabükk*. 1871 körül; *Buzábükk düllő* (e). — A ma is hatalmas kiterjedésű, legnagyobb részt erdős terület neve onnan származhatott, hogy az irtásokba búzát vetettek. Az erdő épen maradásában nagy része van a gr. Kornis családnak; ez több mint kétszáz éven át helyes erdőgazdálkodással és erdővédelemmel óvta az erdőségeket.

72. **Búzabükk előtt** (sz.). 1784: A' *Buza Bükk előtt* (sz.). 1787: A Felső, Sz. Margita felől való Fordulóban: A *Buza Bük előtt* az ország uttyán alól lévő Láboeska (sz.). — A Buzabükk düllő [63] és a Dézsre vezető régi út [65] közötti területre vonatkozó helynév.

73. **Búzabükk erdő** [219] (e). A hatalmas szálerdőben levő és a vázlaton is jelzett utak gr. Kornis Viktor készítette vadásztutak.

74. **Búzabükk hígya** [135] (híd) — r. *Podu lá Buzábik*. — A Dézsre vezető régi útnak a Búzabükk árkán [64] átvezető hídja.

75. **Búzabükk pataka**. Az 1871 körüli forrás, mint a Bántó vagy Bándó-patakba [214] folyó vízfolyást említi. Kétségtelenül a Búzabükk árkával [64] azonos időszakos vízfolyást jelöl.

76. **Búzabükk tető** (sz.). 1784: A' Felső v. Sz: Margita felől való Fordulón: A' *Buza Bükk tetőn* vagyis vulgo in *Virvu Lezurelor* (!sz.). 1787: A *Buza Bük tetőn* vagyis vulgo in *Virvu Rezurelor* ab oriente (szomszédja) Az Hegyre ki járó Ország úttya; ab occidente: A régi veszett Ország úttya... 1825: a' Felső Forduloba: A' *Buza bük tetőn* levő kis lab (sz.); A *buza bük tetőn* (k.). — A Buzabükk düllő [63] magasabb részén levő földterületre vonatkozó név volt.

77. **Búzabükk völgye**. 1784: a' *Buza Bük Völgye* iránt alól az Ország úttyán (k.). — A Dézsre vezető régi ország uttyán [65] alól, a Búza bükk [63] alatt a Bándó patakig [214] terjedő terület neve volt.

78.* **Bükk** [27] (e) — r. *Lá Dosz*. 1784: A' Felső v. Sz: Margita felől való Fordulón: A' *Bükkön* a' Sütő Irotványába (k.). Kétségtelenül azonos az 1784-ben említett *Nagy Bükk (Dosz)* helynévvel. (L. az ottani határolást!) A *Bükk* ma is nagy kiterjedésű erdő. — A rumén helynév a magyartól független képződmény; északos hegyhátat jelent.

79. **Bükk alatt**. 1784: Az Alsó vagy Czoptelke felől való Fordulón: A' *Bükk alatt* (k.). — A Bükk [27] alatt elterülő és ma külön nevekkkel is jelzett terület összefoglaló neve.

80. **Bükkpatak árka**. 1784-ben említik. A Bükkről [27] lefolyó patak, esetleg csak időszakos vízfolyás neve lehetett.

81.* **Cifra híd** [126] (híd). Másik neve: *Pereshid*. — r. *Podu Ungurásuluj*. — Nevét faanyagának régebbi *cifra* faragásáért kapta; ma rozszant, eredeti helyéről elköltöztetett fahíd. Rumén neve utótagjában a közeli Ungurás-Bálványosvárálja rumén nevét őrzi.

Cingerád tető l. Csungerádtető.

82.* **Coptelkére vezető út** [166] (út). — r. *Kaléjá Copuluj*. — A szomszédos Coptelkére (r. Top) menő út neve.

83.* **Coptelki árok** [17] (á). — r. *Váléjá Copuluj*. — A szomszédos Coptelke felé eső völgyárok neve.

84. **Coptelki határ út**. 1871 körül említik a szomszédos Top—Coptelke község és Niriş—Szásznýires határán.

85.* **Coptelki patak** [154] (p.). — r. *Váléjá Copuluj*. 1784: A' *Czoptelki Patakba* v. *Patakon* (sz., k.). 1871 körül: *Czoptelki* vagy *Czópteleki patak*. — A top-coptelki határszél szomszédságában eredő és a Bándó patakba [214] ömlő, nyáron sekély vizű patakocska.

86. **Coptelki sikátor**. 1784: A' *Czoptelki Sikátor* végibe (sz.). — A mai Nagyköz, [12] mint az 1784-es állapotot feltűntető I. belsőség térképén látható sikátorszerű utcácska volt; ez a szomszédos Top—Coptelke felé vezetett és innen származott neve.

87. **Coptelki út**. 1784: Az Alsó vagy Czoptelke felől való Fordulóban: A' *Czoptelki utnál* (sz.). — A Coptelki sikátor a mai Coptelkére vezető útban [166] folytatódott; a helynév tehát annak rövidebb neve.

Csasznahegy l. *Cseszna hegy*.

88.* **Csáon iratvány** [191] (k.). — r. *Lázu luj Csáon*. — A helynév előtagja rumén ragadványnév.

89. **Cseszna hegy**. 1784: A' *Cseszna hegy* alatt (sz.); alább: A' *Csaszna* (!) *hegy* alatt (sz.). — Meghatározhatatlan helyen fekvő terület neve; az előtag eredetét sem ismerem.

90. **Cseszna hegy alatt**. 1784-ben említik.

Csingerád tető l. *Csungeráttető*.

Csingarát l. *Csungerát*.

91. **Csingerát előtt** (k.). 1784-ben egyszer említik. — A mai Csungerát [14] környékén elterülő határrészre vonatkozó helynév.

92. **Csordapásztor kaszálója**. 1784-ben említett terület neve. Szol. Dob. Mon. V, 277. valószínűleg az általam is használt 1784-es forrás következő részéből vonta ei: a' Felső Forduloba: A' Kis Malmon alóll az Ország uttyán fellyül (k.) ... a Septemtrione az Ország úttya ... mellyet (t. i. *kaszálót*) a' *Csorda Pásztornak* szokott a' Falu adni profert foeni eur. 1.

93.* **Csorgó** [60] (mezei kút) 1731: *Csorgó*. 1784: Az Alsó vagy Czoptelke felől való Fordulóban: A *Csorgonál* (sz.); alább: A' *Csorgón* fellyül (sz.). — A határszélen levő mezei kút neve; környékére régebben a *Csorgónál* alakban hivatkoznak, tehát így területnévvé is vált; ez a jelenség, mint már kimutattam (MNY. XXIX., 24. XXX., 169. ill. HNTDolg. 11) általános.

94.* **Csuha** [114] (sz., hegytető). A falu legmagasabb hegynék neve a Vár útja [117] felett. — E helynevet mint hegynevet 1935 nyarán Chiced—Keeseden is lejegyeztem; ugyaninnen közli „Szoln. Dob. Mon.” is 1898-ból (I. h. IV, 250). Előfordul még ugyanebben a megyében Petrihaza—Péterházán 1833-ban *Csuhe* (I. h. V, 455) és Vad-Révkápolnokon 1898-ban, *Ciuhá* (olv. *Csuhá*) si pojána' alakban. Beiu—Mezőbőben (Turda—Torda-Aranyos m.) 1817-ben a, *La Csuhe* n. Forduló-ban „*Lá Csuhe*” nevű helyet emlegetnek (Cluj-Kolozsvári ref. koll. lvt.). Előfordul Aszuaajul de sus—Felsőszivágy sálaj-szilágy megyei község helynevei között *Csuhá*-nak olvasandó alakban (Vö. Caba Vazul: i. m. 36). Cluj-Kolozs megyéből is kimutatható Hodiş—Hodosfalváról 1770 körüli, pontosan nem keltezhető forrásban „In Varatyek la *Csuha*” alakban (EM. br. Wesselényi cs. lvt.). — Egyaránt lehet magyar vagy rumén eredetű helynév, bár mindkét esetben nehéz a helynevet jelentéstani szempontból magyarázni.

Csungerád l. *Csungerát*.

95.* **Csungerád kút** [28] (kút) — r. *Fym?ná lá Csungerát*. — A Csungerát [14] nevű határrészben levő kút neve.

96.* **Csungerát** [14] (e., sz., puszta o.) — r. *Csungeréc* 1731: *Csongorád* — *Csingerand*. 1784: A' *Csingerádba* (k.) ab una (szomszédja) az e.; A' *Csingerát* előtt (k.). A' *Csingatrátba* (sz.), A' *Csingarádba* v. *Csingarátba* (sz.). — Az alakváltozatok ismerete mellett sem nyilatkozhatom a név származására vonat-

kozólag sem. Nem lehetetlen, hogy a délszláv *Csrn Grad* > *Csrngrad* 'fekete földvár' magyar fejleményéről vagy magyar szájon továbbfejlődött régi szász helynévről van szó. Az első, hangtanilag egészen valószínű feltevésre vonatkozólag l. az EtSzf. I, 1143. és Melich János: *A honfoglaláskori Magyarország*. Bp. 1929. 104. kk.

97.* **Csungeráttető** [204] (e.). — r. *Vjrvu Csungerátuluj*. 1754: *Czingerád tető* (Kádár) és Az also Fordulo: A' *Csingerád tetőn* a' Czoptelki határ szélbe (sz.). — A Csungerád magasan fekvő, erdős részének neve.

98.* **Csuránhíd** [129] (híd) — r. *Poduc*. — A helynév előtagja rumén ragadványnév lehet; ilyen családnevet nem tudok kimutatni.

99.* **Csurán híggya** [131] (híd) — r. *Podu Csuránuluj*. — A Dés felé vezető újabb országútnak [139] a Bándó patakon [214] átvezető magas hídja.

100. **Csutkóköz**. Egyszer 1864-ben fordul elő. A *Csutkók között* helynévvel azonos lehet.

101.* **Csutkók között** [211] (sz., l.) — r. *Intré Csoatyé*. — Talán erdőirtás emlékét őrzi; a rumén helynév a magyar pontos jelentésbeli megfelelője.

102. **Darábjámhom**. 1784: A' Felső v. Sz: Margita felől való Fordulón: A' *Darábjámhomba*. Alakváltozatai ugyanabból az évből és ugyanabból a forrásból: *Darabjáhomba*, A' *Darábjámba* (!k), A *Darábjáhomba*, a' Falu mellett (k.). A' *Daráblyáhomba*. — Elferdült, magyar szájon alakjaváltoztatott régi szász név lehet; eredetét nem ismerem, sőt helyrajzilag sem tudom elhelyezni.

103. **Dasztel**. Egyetlen egyszer 1731-ben említik. Eredetét nem ismerem, de lehet, hogy a régi szász helynévanyag maradványa.

104.* **Delek** (sz., k.) — r. *Gyildakurj*. 1898 körül: *Gyeldakurj*. — 1731: *Délek*. 1784: A' *Delek* alatt; A' *Deleken* (sz., k.) 1871: *Dellek* düllő (sz., k., l., á, út). — E különös többes alak a *déllő* — *dellő* .1. delelő hely, 2. a szántóföldnek délre fekvő lába' (MTsz.) többesének hangzó-illeszkedéssel keletkezett alakja. Érdekes a rumén név is; ez a m. *Delek* kezdő *d*-jének jésülése és a többes szám — *uri* (olv. urj) ragjának hozzátétele útján állott elő. Ezzel rokon jelenésre már rámutattam, Vö. MNY. XXX, 166 és HNtDolg. I. sz. 8. L, még *Hódak* címszó alatt!

105.* **Dénesjuk** [68] (sz.) — r. *Lá Hulpe*. Először 1784-ben említik. 1864: *Déneslyuk* rétje. — A helynév talán az 1734-ben egyszeri említés után letűnő *Dénés* család nevét őrzi.

106. **Dénesjuk árka**. 1871 körül a *Dénesjuk rétje* [67] nevű düllőben említik; ottani időszakos vízfolyás neve lehet.

107. **Dénesjuk előtt**. 1784: A' Felső v. Sz: Margita felől való Fordulón: A' *Dénes Lyuk előtt* (sz.). — A helynév a Dénesjuk [68] előtti területre vonatkozhatott.

108. **Dénesjuk ódal** (sz.). 1784: A' *Dénes Lyuk oldalba* (sz.). — A Dénesjuk [68] oldalas részeinek neve lehetett.

109. **Dénesjukra járó uca**. 1871: *Dénesjukra járó utsza*. — Talán a *Borta* [165] és a *Csurán híggya* [131] között vezető utca neve. Ma nem ismerik.

110. **Dénesjuk rétye** [67] (sz., k., l. kev., ko.) — r. *Ritul Hulpi*. 1812: *Déneslyuk rétye*. 1812: *Déneslyuk rétje* [egy Dénes nevű (ember) által irtott föld (neve)]. 1871 körül: *Dénesjuk rétje*. (k., sz., l., á, ko. old., út, vízmosásos old.) — A Dénesjuk [68] alatt elterülő *rét* neve.

111. **Dénesjuk szája** [120] (sz., k.). — r. *Gurá Hulpi*. — A Dénesjuk [68] nevű határrész első része, kezdete, bejárója, *szája*.

112. **Dénes út.** 1784: A' Felső v. Sz. Margita felől való Fordulón: A' *Dénes út*ba (sz.). — A helyrajzilag közelebből el nem helyezhető név a *Dénes juk* helynévben is szereplő *Dénes* (1734) családnevet tarthatta fenn.

113.* **Dézi szekérút** [II. 65]. 1781: *Deési szekérút*. A *Szilágy düllő*-n [115] keresztül Dej—Dés felé vezető legrövidebb szekérút neve. Másik neve: *Dézsre vezető szekérút*.

114.* **Dézsre vezető régi út** [65] (út). 1871 körül említik. — A vármegye székhelye felé vezető út kb. a múlt század közepéig a Bándó patak [214] balpartján a hegyoldal mentéig; ma a jobb parton [139], kevésbé hegyes terepen vezet.

115.* **Dézsre vezető út** [139] (út). — r. *Drumu lá Gyézs. Dej* (olv. *Gyézs*) *Dés* rumén neve. — A megye székhely felé vezető újabb megyei út neve.

116. **Dísznókút.** Csak 1731-ben említik; helyrajzilag nem tudom meghatározni. Vagy kút- vagy vízrajzi névből jelölésköri tágulással határrésznévvé váló helynév.

117.* **Dögtér** [222]. A cigányok melletti területre a hullott állatokat hordják ki.

118. **Dühöstó.** 1784: A' Felső v. Sz. Margita felől való Fordulón: A' *Dühös Tó* n. h.-ben (k.) mind két felől az e. szomszédságában. — Talán a mai *Mérgestó* [170] helynév jelzette tóval azonos helyre vonatkozik. Ember- vagy állatáldozatokat követelt-e a tó és azért kapta nevét, erre vonatkozólag nem szerezhettem felvilágosítást.

119. **Erdő felett.** E semmimondó és így helyrajzilag meghatározatlan nevet egyetlen egyszer, 1622-ben említik.

120. **Erdőre vezető út.** Csak a telekkönyv (1871 körül) említi, mint a Szilágytői patak düllőben [160.] kelet—nyugati irányban vezető út nevét.

121.* **Édesdombok.** [33] 1731: *Édes dombok*. 1784: A' Belivárba az *édes Dombok* előtt. — Ma inkább az *Idesdombok* alak járja. A helynév keletkezésekor közrejátszott szemlélet nem áll világosan előttem.

122. **Édesdombok előtt.** Az előbbi helynév jelzette terület közelében a határ egyik részére így hivatkoznak 1784-ben.

123. **Észak** (e.) 1784: A' Szász Rettyén fellyül az *Északba*.... nagy élő Tölgy s Csere ...e ...a Meridie a' Szent-Benedeki Határ szél. — A Szász réttye [66] és a benediug—szentbenedeki határszél közötti terület északi részére vonatkozó helynév volt; helyrajzilag pontosabban nem határozható meg.

124. **Falu felett Kukorica uca.** 1871 körül: A *falu felett kukoricza útszá.* — A *Hammasbükk híggya* [132] környékén levő falu-rész neve lehetett. Bár a *Kukorica uca* név népinek tetszik, ma nem ismerik.

125. **Falu kútya** [94] (kút). — r. *F?ntyna szátuluj*. — A falu közepén levő kút neve.

126. **Falu réttye.** [122] (k, sz.). — r. *R?tu szátuluj*. 1784: Az Alsó vagy Czoptelke felől való Fordulóban: A' *Falu Réttye* felett (k, sz). 1787: A Falu Réttye A' Köles mezőbe (Északról szomszédja) a' *Falu réttye*; A *Falu rétyi*-nek (k). (k) A Falunak Felső vége mellett.... ab occidente: Az Ország úttya.... 1825: — A falu közös rétjének neve.

127. **Falu vége.** 1812-ben a Váralja felől való fordulóban említik. A Budai híggya [8] környékére vonatkozhatott.

128. **Feljáró** (sz). 1784: Az Also v. Czoptelke felől való Fordulóban: A *Fel-jároba* (sz). — Hegyoldalra fölfelé menő út környékét jelölhette a Bándó-patak [214] balpartján.

Farhona l. Ferhona.

129. **Felső falu vége.** 1784: A' *Felső Falu végén* (sz.). — A mai Budai

hígyya [8] környékét jelölhette; 1784-ben csak eddig terjedt a falu (L. az I. belsőség-vázlatot!).

130. **Felsőpuszta**. 1784: Felső v. Sz: Margita felől való Fordulón; *Felső Puztán* (k). — Valószínűleg a mai Puszta [89] felső részét jelölhette; a határolás illetőleg a forduló-megjelölése legalább erre mutat.

131.* **Felsőrét a Komándónál** [84] (sz.). Egyszerűbben *Felsőrét* alakban is használják. — r. *Ritu gyin szusz*. 1871: *Felső rét a Komándonál* (sz., kev. k., á., p., l., ko. old.). — A sóórtanya körül a Bándó patak [214] jobb partján elterülő hely neve (L. még *Komandó* alatt!).

132.* **Felsőszoras** [75] (sz.). — r. *Sztrunturá gyé szusz*. — A helynév utótagja (*szoras*) e nyelvjárás a-zását tükrözi.

133.* **Ferhona** [80] (k., sz.). — r. *Férnehábá* („Szoln. Dob. Mon.“ V, 278 szerint; *Fernahaba*). 1741: Felső forduló; *Ferhona* (sz.). 1746; Sz. Margita fele való fordulóban *Farhonab*(am). 1784: A' *Ferhona* Szölője mellett (sz.) ab una (szomszédja) az e.; alább: A' *Ferhonába* (sz., k.); A Simor Dombnál a' *Ferhonába*; alább: A' Puzta Bértz m. h.-en... Vesszőből való Tölgyes e., melly kezdődik a Tatár Irotványától és mégyen vagyis nyulik a' *Ferhona* n. h.-en lévő utig... a' Septemtrione a' Margitai határszél; ab Occidente a' Tatár Irotványa. — A helynév eredetét nem ismerem. „Szoln. Dob. Mon.“ V, 278 szerint „német eredetű“ helynév, a *Ferneháber* átvétele. A rumén helynévalak a helyhatározóragos magyar *Ferhonába* helynévből hangzó átvevés útján keletkezhetett. Az ilyen alakokra nézve l. MNy. XXX, 166 és HNTDolg. I sz. 8. — Vö. még a Sánmartin—Szépkényerüszentmártonból (Someş—Szolnok Doboka m.) 1899 tájáról ismert *in Hosszuba* helynévvel (Semayer Vilibáld: *Kérdőívek Szolnok Doboka vm. néprajzi felvételéhez*. Kézirat II. köt. a Magy. Nemz. Múz. Néprajzi oszt. könyvtárában.).⁸⁶

134.* **Fécek** [69] (ko., tklt. hegy). — r. *Lá Féc*. — Valószínű, hogy a magyar név a rumén *fata* „oldal“ többes *fete* alakjának átvétele és többes *k*-raggal való ellátása útján keletkezett. A mai rumén alak magyarból való visszakölcsönzés; a többes szám jelét és a kötőhangzót a magyarul is tudó rumén lakóság elhagyta. Helyrajzi szempontból e származtatásnak semmi akadályja sincs, hisz e helynév valóban kopár, terméketlen, újabban akácával beültetett *oldal*-ra vonatkozik.

135.* **Fécek alatt** [102] (sz., k.) — r. *Szab Féc*. — A meredek hegyoldalas Fécek [65] alatt az útig elterülő és az útig egyre lankásodó terület neve.

136.* **Főucca** [116] (u.) Másik neve: *Nagy ucca*. — A falum átvezető fő-utca neve; ez a falu legrégebb utcája. A többi utca legnagyobb részt a XVIII. század második fele óta sarjadt ki ebből a főágból. A széles, két árkos és két gyalogjárós utca kétségtelenül a régi százság rendező kezére vall; ilyen utca-elrendezés látható Mjntiul Gherlei—Szamosújvárnémetiben és a Mezőség több ma is szász vagy szász eredetű falvában is.

137.* **Füleki feneke** [203] (k.) — r. *Fundu lui Füleki*. — A helynév az 1787-ben már 7 taggal szereplő *Füleki* család nevét őrzi; 17 ilyen nevű család van ma a faluban.

138.* **Füstös Irotványa**. 1784: Felső v. Sz: Margita felől való Fordulón: A' *Füstös Irotványa* (sz.) (szomszédja) mind két felől az Erdő; alább: A' Pogyeréj n. h.-en vagyon egy darab Cseplesz Tölgyes e., ab Oriente a' *Füstös Irotványa*, a Meridie et Septemtrione... rész szerint a' Kozárvári Határ szél; ab occidente a Mikeházi Határ. — A *Füstös* család irtotta terület neve volt a mai Kontrásirotvány [220] környékén.

⁸⁶ Ugyanilyen jelenségre mutatott rá közelebről Knieszsa István is a *Ragozott magyar helynevek a tóiban* című cikkében (MNy. XXXII, 317—318).

139. **Füstösírotványa alatt** (sz.) 1784-ben említik.

140.* **Fürészárka** [103] (sz, k) — r. *Groapá Firészuluj* 1784: A' *Fürész Arkába* (k.). — Egykor itt fürészmalom állhatott; ma ennek semmi nyoma!

141.* **Gazdagné iratványa** [31] (k.). — *Gazdag* család jelenleg nincs a faluban, sőt ilyen nevű család itteni, egykori létezése a történeti forrásokból sem mutatható ki. A helynév előtagja ragadványnév lehet.

142. **Gábor gödre.** 1784: Az Alsó vagy Czoptelke felől való Fordulóban: A' *Gábor Gödribe...* egy felöll (szomszédja) bokros e. — A helynév előtagja személynevet őrzött meg, hisz ilyen nevű családot nem mutathatunk ki.

143. **Gehelt oldal** (e.) 1784: A' Praedikatoron, Nyerges Bérczin és *Gehelt oldalon* egy Contiguitásba vagyon... Fiatalos nagyobbára Tölgy és Csere Fákból álló e... ab oriente a' Porgolát Kert vagy-is a' Falusiak közöséges Erdejek. — A helynév eredetét nem ismerem; talán az egykori szászszág maradványa.

144.* **Gírbó** [210] (bokros hely, sz., l). — r. *Gîrbou*. — A magyar helynév a rumén átvételének látszik, bár a rumén nyelvből sem tudom a helynevet magyarázni. Mégis az 1330 körül említett, de csak átírásból ismert *Orbó* pataka név azt mutatja, hogy a helynév előbbi alakja *Orbó* volt. Csakugyan az ugyane vármegyében levő Gárbou—Felsőorbó nevének változatai is 1315: *Wrbou*, 1325 és 1393: *Orbou*, 1553: *Arbo*, 1506: *Oláh-Orbó*, 1613: *Arbó*, 1631: *Arrbó* és Csicsó-*Orbó*. 1750: *Felső-Orbó* volt, míg ugyanekkor a hely rumén neve: *Gârbou* (Vö. „Szoln. Dob. Mon.“ V, 292).

145.* **Gocojdomb** [127] (sz, k.) 1784: *Goczoj domb*. — A név előtagjában talán ragadványnév rejtőzik.

146.* **Görögkatolikus temető** [1]. Nemrég még *Olátemetőnek* hívták; a gör. kat. rumén lakóság temetkezőhelye. E helyet a gör. kat. ruménség csak 1794-ben foglalta el, mint az itteni református temető felét. (Vö. „Szoln. Dob. Mon.“ V, 272).

147.* **Görögkatolikus templom** [4]. A templom itt legfeljebb 1820 táján épült. („Szoln. Dob. Mon.“ V, 275) 1784-ben a Felső vagy Szentmargita felől való fordulóban, A' *régi Olá Templomnál* levő szántóról történik említés; ez nem erre a helyre mutat. (A régi templom valószínű helyét L az I. térkép-vázlat 64. számánál.)

148.* **Gyertyánfa kút** [188] (kút). — r. *Fîntînă în Dosz*. — A határszálen a Bükkben [27] (r. Dosz) levő kút neve.

149.* **Gyertyános** [73] (k.). — r. *Kárpinyis* 1784: Felső v. Sz. Margita felől való Fordulón: A' Szölő megett a' *Gyertyánosba* (sz.); alább: A' *Gyertyános* között (k.) (szomszédja) ab altera az e.; a' *Gyertyánosba* a' *Gödörbe* (sz.). — A helynév az egykori erdő helyén irtás útján keletkezett kaszálóra vonatkozik. Az 1784-es állapot még azt mutatja, hogy a kaszáló csak az akkori erdő egy kisebb részét foglalhatta el, teljes kiirtása csak később következett be. A rumén helynév a magyarnak jelentés szempontjából megfelelője, valószínűleg fordítása.

150. **Gyertyános kúttya.** 1784: Felső v. Sz. Margita felől való Fordulón: A' *Gyertyános kútjánál* (k.). — A Gyertyánosban [73] levő kút neve volt.

151. **Gyertyános megett.** 1784: Felső v. Sz. Margita felől való Fordulón: A' *Gyertyános megett* az oldalba (sz.) (szomszédja) egy felöll az e. — A Gyertyános [73] és a marghita—szentmargitai határ közé eső, az előbbi *megett* fekvő terület neve.

152.* **Gyikaréti kút** [98] (kút). — r. *Fîntînă la Gyikárét*. — A Gyikarétyén [97] levő kút neve. A helynév előtagja a rumén Giká—Gyiká személynevet őrzi, de egyébként — mint a rumén alak utótagjából látható — magyar szájon keletkezett helynévalak.

153.* **Gyikaréttye** [97] (l. k.). — r. *Gyikáryt*, — A helynév előtagja rumén személynévet őriz. (L. előbb!)

154. **Gyorgyák írotványa** (sz.). 1802: A Vinyikis erdeje a *Gyorgyák Irotványánál* (sz.) (K-ről szomszédja) a B(álványos) Varallyai Vidrás n. e. — A falu egyik régi családjának, a *Györgydeák* családnak rumén szájon *Gyorgyák*-ká változott alakja maradt meg e helynévben; ez utóbbi alak először itt e helynévben jelentkezik, de aztán szinte kizárólagos. A változást már az 1787 körüli időkből kimutatható magyar *Györ Déák*-féle alakok is sietteték; így *ö : o* hangzóhelyettesítéssel és a *d* jésülésével, talán rumén a *Gyorgya* „Gyurka” keresztnév hatására is, könnyen keletkezhetett a *Gyorgyák* név.

155. **Györgydeák láb.** 1784: *György Deák láb* (k.). 1787: Az alsó vagy Czoptelke felől való Fordulóba: a' Szilágy n. H.-ben a' *György Deák n. Láb* (sz.), — Az 1732-től kimutatható *Györgydeák* családnev maradt fenn e helynévben.

156.* **Hammasbükk híggya** [132] (híd). — r. *Podu lá Rytu gyin szusz*. — A régi *Hammasbükk* név csak ebben a hídnévben maradt fenn.

157.* **Hammasbükk pataka.** 1784: A' Felső, v. Sz: Margita felől való Fordulón: A' *Hammas Bükk Pataka* Árkán felyül a' régi Sós Kút irányáig az ország uttyán alól (sz.). 1787: A Felső, Sz: Margita felől való Fordulób(am); Az *Hammas Bük Pataka* Árkán fejul a' régi sós kút irányáig az ország úttyán alól (sz.) ab oriente (szomszédja) a' Bándó Patak, ab occidente Az *Hammas bük pataka* árka. 1812: *Hmvasbük pataká* és árka. 1825: a' Felső Fordulóba: A' *Hmmas bük patakán* levő láb (sz.) (Ny-ról szomszédja) a' *hammas bük pataká*. — Ma már csak a *Hammasbükk híggya* [132] helynév őrzi ennek a hihetőleg erdőégésre emlékeztető helynévnek emlékét. A mai Pusztaszöllőről lefolyó patak [161] előbbi neve lehetett e helynév. Természetes, hogy mint víznév vagy időszakos folyás neve jelölésköri tágulással a környező területekre is vonatkozott; magát a patakot az alábbi helynév jelölte. Az előtagban látható *hamvas* > *hammas* változás bilabilizáció eredménye.

158. **Hammasbükk-pataka árka.** 1784-től kezdve többször is említik. A mai Pusztaszöllőről lefolyó patak [161] árkát jelölte.

159. **Hammasbükk árka.** 1784: Felső Forduló: A' *Hamvas bükk árka* mellett (sz.)... (szomszédja) Nap keletről a' *Hamvas bükk árka*... más felől... a' Bándora megyen veggel. 1812: *Hamvasbük patak* és árka. — A mai Pusztaszöllőből lefolyó patak [162] előbbi neve volt, hisz ezen vezet keresztül a *Hamvasbükk híggya* [132].

160. **Hanc iratványa** [26] (k). Előtagját *Hancj* alakban is használják. — r. *Lázu luj Hanc*. — Előtagja a szász *Hans* személynévet őrzi és így, bár történeti forrásokból nem mutatható ki, régi lehet.

161.* **Haplás iratványa** [180] (sz, k). Másik neve: *Szabaszlai iratványa*. — a' *Lázu luj Haplás*. — A *Haplás* gúnynév; e név tulajdonosa irtotta az erdőből a földet.

162. **Határszélbe.** 1784: Az Alsó vagy Czoptelke felől való Fordulóban: A' *Határ szélbe* (sz.) — A Coptelkére vezető út [166] Top-Coptelkével határos tájékát nevezték így.

163. **Határút.** Az 1871 körüli forrás szerint délről északra a Prédikátor dűllőben [ma: Prédikátor (e.; 30)] vezető út. Valószínűleg a mai Prédikátorba vezető út régebbi, népibb neve. A gyűjtőnek a mai népi használatban e helynév nyomait nem sikerült felfedeznie.

164. **Hányás** (e) 1784: Az Oltoványoknál... igen szép Szálás Tölgy és Csere Fákából álló Tiltott e... ab Oriente a' *Hányás* n. h.-től Szamos Ujvár felé járn

szokott Szekér út, a' Meridie a' Sz. Ujvar Németi határ vagy-is Cseplesz e... ab Occidente a' Péterházi és Szilágytői Határok. 1825: A' *Hányásnál* (e). — Valahol a mai Szilágytői patak düllő [160] és Hendestó [110] közötti terület egy részét nevezték így, valószínűleg az itt levő határdomb-hányásról.

165.* **Hátosz iratvány** [190] (k.). — r. *Lázul luj Hátosz*. — A helynév előtagja családnévet őriz; a *Hátosz* (régebben: *Hátos*) családról szóló első adatok 1733-ból való. A család ekkor már rumén volt.

166.* **Hegyből való gödör** [193] (k.). — r. *Groapá Stefánészé*. — A rumén név utótagja a rumén *Ştefan* < lat. *Stephanus* személynév származéka. A helynév a marhák számára szolgáló jó hálóhelyet jelöl.

167.* **Hendestó** [110] (k.). — r. *Váléjá Hulbényilor*. 1733: A Felső Fordulóban: *Hendes Tócsá* n. h.-ben (sz.). Az Alsó vagy Czoptelke felől való Fordulóban: A' *Hendes Tóba* (sz. k.); alább: A' *Hendes Totséba* v. *Tocséba*. — Régebbi előtagjában ismeretlen (szász?) eredetű tónév; ma a helynév — kétségtelenül jelöléskori tágulással — nagyobb területre vonatkozik.

168. **Heresjuk** (? sz.). 1825: *La Zsezunyis a' Heres (!) juknál* (sz.). 1828: *Lá Zsezuny a Heres Juknál*. — A személyesen használt, de rendetlen, bizonytalan betűvetéssel írt forrásból a helynév előtagjának ezt a valószínű olvasatát tudom adni; magyarázni nem tudom.

169. **Hidak köszt lévő láb** (sz.). 1787: A Felső, Sz. Margita felől való Fordulóban: A *Hidak közt lévő Láb* az ország úttján alól (sz.). — Alighanem a Hammasbükk hígya [132], Kóristáj hígya [217] és a Cifra-híd [126] között levő területre vonatkoztatták e helynevet.

170.* **Hódak** [128] (sz.). — r. *Holdokurj*. 1898: *Holdokurj*. 1731: *Holdak*. 1784: Az Alsó vagy Czoptelke felől való Fordulóban: A' *Hódokon* (sz.). 1864: *Holdak* (sz.). 1871 körül: *Holdok* dülő (sz., k., á., kt., p., te., út). — A legjobb gabonatermő dülő neve. A helynév a *hold* köznév többesének a magyarban gyakori hangzókieséssel [*old* > *ód*, *fold* > *fód*, *küld* > *küüd* stb.] képződött alakja. A rumén helynév ugyanolyan érdekes képződmény, mint anulyennel a m. *Delek* > r. *Gyilákurj* esetében találkoztunk.

171. **Hódok alatt**. 1784: A' *Hodok alatt* (sz.). — A mai *Hódak* [128] mellett a két út, vagy a falu fele elterülő határrész neve volt.

172. **Hodol**. 1812-ben a Coptelke felé való fordulóban említik, és így nyilván csak elírás vagy sajtóhiba a *Holdak* — *Hódak* helyett.

173. **Hódoskút**. 1784: A' Felső v. Sz. Margita felől való Fordulón. A' *Hódos Kutnál* (sz.). — Az összeírásban környezetében említett helynevekből következő az Aknáspatak [59] környékén volt kút neve lehetett Talán a *hód* „castor, biebertain“ köznévként őrizte meg és így az állatföldrajz szempontjából érdekes név.

174.* **Hoj** [76] (bokros hely, k.). — r. *Lá Hoj*. 1746: szőlőt' a... *Hojban*, 1784: A' *Hojba* (sz.); alább: A' *Hoj Szöllő alatt* (sz.), ab *Una a' Szölő Gyepüje*. — Egykor szőlő, ma bokros hely és kaszáló, A helynév eredetét nem ismerem.

175. **Holdoki szekérút**. 1871 körül a *Hódak* [128] düllőn át észak-déli irányban vezető szekérútnak jelzik.

176.* **Homlakak** [57] (sz.). Ritkábban *Homlokok* alakban is ejtik. — r. *Homlukurj*. — A Bándópatak [214] völgyére néző hegyoldal neve. Az ilyen emberiesítő helynevek gyakoriak (Vö. Nyr. XL 1911. 211; MNy. XXX, 1934. 171 és HNTDolg. 1 sz. 13). Alább az *Ijjés Marci szilvássán alól való oldal* című alatt idézett egykorú (1784) adatból világosan látszik a *homlokak* szó

¹ Ezt „néhai Kováts György építette három fiával szántóföldből“ — jegyzi meg a forrás.

köznévi szerepe is. A rumén helynévalak a magyar helynév olyanszerű átköltésönzése, mint amilyenre már előbb, a *Delek* és *Hódak* esetében is rámutattam.

177. **Homlok előtt.** 1784: A' Felső v. Sz: Margita felől való Fordulón; A' *Homlok előtt* (sz, k). — A mai *Homlakak* [57] és a Bándó patak [214] között elterülő határrész neve volt.

178.* **Hóraitvány** [32] (k). — r. *Lázu luj Horá.* 1784: Az Alsó vagy Czoptelke felől való Fordulóban: A' *Hóra Irotvánnyába...* egy felöll (szomszédja) az e. — Az itteni erdőt még a XVIII. században az 1733-tól máig is a községben lakó *Hóra* család írthatta ki.

179.* **Hosszu iratvány** [96] (k). — r. *Lá Hoszu iratvány.* 1784: Az Alsó vagy Czoptelke felől való Fordulóban: A' *Hoszszu Irotványba* (sz.); alább: A' Nyergesbe a' *Hoszszu Irotvány* előtt (sz.)... egy felől az e., más felöll az á. — A Bükk [27] elején a Belivári út [118] melletti határrészre vonatkozó, kétségtelenül edrőirtás emlékét őrző helynév.

180.* **Hosszuiratvány-kút** [183] (kút). — r. *Fyntyna lá Hoszuirány.* — A Hosszuiratványban [96] lévő forrás neve.

181.* **Hucsája** [113] (bokros hely, sz, k). — Eredetét nem ismerem.

Hulbenyilor l. Váléja Hulbenyilor; hurubémilor l. Válé(ja) hurubenyilor.

182. **Hulpe** (sz, k) 1802: Az Alsó Fordulóban (an) avagy Sz(ent) M(argitai) forduloban: *La Hulpe* (sz, k). — A Dénesjuk [68] rumén neve.

183.* **Idezsombok** [33] (k) Ritkábban az *Édezsombok* alakot is használják. — r. *Idézsomburj v. Édezsomburj.* 1784: A' Belivárba az édes Dombok előtt (k). — A helynév előtagja talán az itten egykor folytatott szállás és más gyümölcs természetésének emlékét őrizheti.

184. **Ijjes Marci szilvássán alól való oldal** (e). 1784: Az *Illyés Marci Szilvássán alól való oldalba* vagyon egy darabotska homlok; nagy élő Tölgy és Bükk-Fákból álló e. — A helynév előfordulásának évében ugyanabban a forrásban *Illyés Márton* (40), mint néhai gr. Kornis Zsigmond és felesége gr. Haller Anna jobbágya szerepel.

185. **Iratványok alatt** [88] (k, sz). — r. *Szub Lázul.* — A helynév a Hódak [128] végében, erdőirtás alatt elterülő határrészre vonatkozik.

186.* **Iskola higgya** [13] (hid). — r. *Pódu skóli.* — A községi iskola mellett, a patakon [154] átvezető hidaeska neve.

187.* **Ivókút** [11] (kút). — A belsőségben lévő egyik kút neve.

188.* **Juonyel iratványa** [72] (bokros hely, k, sz). Néha előtagját *Jonyel* alakban is használják. — r. *Lázul luj Juonyél.* — A helynév előtagja a rumén *Juon* személynév kicsinyítő alakja; egyébként a határnév nyilvánvalóan erdőirtás emlékét őrzi.

189.* **Kapus** [41] (k, e) — r. *Lá Kapus.* 1731: *Kapus.* 1784: Az Alsó vagy Czoptelke felől való Fordulóban: A' *Kapusba* (sz). — A helynévképződés alkalmával közrejátszó külső vagy belső: lélektani mozzanatot nem tudom meghatározni. Nem valószínű, hogy az idősebb lakosok, pl. az egyik közlő, Orbán István (72) emlékezésében még élő *mezőkápus* emlékét őrizte meg a helynév.

190.* **Kapus úttya** [216] (út). — r. *Drumu lá Kapus.* — A Kapusba [41] vezető út neve.

191. **Kemence megett.** 1784: A Felső v. Sz: Margita felől való Fordulón; Az Aknásba a' *Kementze megett* (sz.); alább: A' *Kementze megett* (sz). — A mai Kemencék között [51] határrész környékén levő területre vonatkozhatott.

192.* **Kemencék között** [51] (sz.). Másik neve: *Kuckók között*. — r. *Intré kuptoaré*. — Mészégető kemencék környékére vonatkozó helynévképződés lehet.

193.* **Kenderföldek** [121] (sz.). — r. *Kinyépistyé*. 1574: *Kenderföldek*. 1784: A' Felső v. Sz: Margita felől való Fordulón; A' *Kender Föld* (sz.); alább: A *Kender Földek* közt (sz.). — A helynévképződéskor gazdálkodástörténeti mozzanatjátszott közre. (L. a bevezetést!)

194. **Keregdomb**. 1784: Az Alsó v. Czoptelke felől való Fordulóban. A' *Kerek Domban* a Biró Rétben (sz.). 1825: az alsó Forduloba: *Kerek Dombnál* (sz.). — Valami, a mai Birórét [159] környékén lévő domborzati tényezőre vonatkozó helynév lehetett; ma nem ismeretes.

195.* **Kerekezsgödör** [176] (k, sz.). — r. *Groapá luj Kérékés*. — Bár a helynév előtagja családnevet tartott fenn, nem valószínű, hogy ez az egyszer, 1733-ban említett *Kerekes* alias *Krisan* család neve, hanem a máig is itt lakó másik *Kerekes* családé. Történeti forrásokból nem ismerjük a helynevet.

196.* **Kerekesiratvány** [192] (k). — r. *Lázu luj Kérékés*. — A helynév az előbb jelzett *Kerekes* család erdőből irtott kaszálójára vonatkozik.

197.* **Kertek megett a Bongortok ajjába** [174] (sz, k). — r. *Dupə Grəđinyj*. — A falu alsó végén a belsőségi kertek megett a Bongortok [173] alatt elterülő határrész neve.

198.* **Kertek megett a Láposzba** [175] (sz, k). — r. *Dupə Grəđinyj*. 1784: Az Alsó vagy Czoptelke felől való Fordulóban: A' *Kertek* (v. *Kert*) *megett* (sz, k). — A belsőség kertjeinek háta megett a Lápos düllő [146] felé eső terület neve.

199. **Kertek végibe**. 1784: Az Alsó vagy „Czoptelke“ felől való Fordulóban: A' *Kertek végibe* (sz.). — A két előbbi helynév valamelyike által jelzett területre vonatkozó határnév.

200.* **Kerülő bokor** [208] (sz, k). 1784: A' Felső v. Sz: Margita felől való Fordulón; A' *Kerülő Bokornál* (sz.). — Talán a mezőőr, *kerülő* által irtott, eredetileg csepleszes, *bokros* területre vonatkozó helynév.

201. **Kincses vápa**. Először 1731-ben említik. 1784: Az Alsó vagy Czoptelke felől való Fordulóban: A' *Kincses Vápába* (sz.). — A helynév utótagja (*vápa*) 1. sekélyes talajmélyedést, 2. két hegy közti nyeregalakú bemélyedést, 3. nyeregalakú hegyet, 4. mocsaras helyet stb. jelöl. (Vö. Hefty Gyula Andor, Nyr. XL. (1911), 368—9. — Szabó T. Attila: *Adatok* 221 ill. 12.) Miatán e helynevet adatok hiányában nem tudom elhelyezni, nem tudom meghatározni azt sem, hogy a határnév előtagja valamilyen népi hiedelem emlékét őrzi; ma ennek semmi nyomára sem akadunk.

202. **Kirszte bongorgya**. 1784: Felső v. Sz: Margita felől való Fordulón; A' *Kirszte Bongordjába* (k) ab una (szomszédja) *Kirszte Vaszilia*. — Az alábbi név alakváltozata.

203. **Kirszte Vaszi bongorgya**. 1784: Az Alsó vagy Czoptelke felől való Fordulóban: A' *Kirszte Vaszi Bongordjába*. — A fenti évben néhai gr. Kőrös Zsigmond jobbágyai között szerepel *Kirszte* (v: *Kriszte*) *Vaszi* is. A helynév utótagja, mint előbb kifejtettem, gyümölcsösre, esetleg elpusztult gyümölcsösre mutat, de egyben tanuja a *bongord* szó egykori köznévi szerepének is. A helynevet helyrajzilag nem tudom elhelyezni.

204. **Kishágó**. 1784: Felső v. Sz: Margita felől való Fordulón; A' Falun áll a *Kis Hágó*ban egy felől a' Porgolát Kert, más felől az Ország úttya. — A Szöllőre vezető út [91] környékén hágós útrészletre és annak környékére vonatkozó helynév.

Dr. Szabó T. Attila.